

МИНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

БИЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ  
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гарантії задекларування  
прав та свобод  
людини:  
національний та  
міжнародний досвід



**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ  
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

***Гарантії забезпечення прав та  
свобод людини: національний та  
міжнародний досвід***

***БІЛА ЦЕРКВА 2023***

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Білоцерківського національного аграрного університету (протокол №12 від 22.12.2023 р.)

Рецензенти:

**Журавель Ярослав Володимирович** – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Академії праці, соціальних відносин та туризму.

**Діордіца Ігор Володимирович** – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри приватного та публічного права Київського національного університету технологій та дизайну.

Гарантії забезпечення прав та свобод людини: національний та міжнародний досвід: колективна монографія / Кол. авторів. Біла Церква: Білоцерківський національний аграрний університет, 2023. 275 с.

У колективній монографії проаналізовано гарантії міжнародно-правової системи захисту прав людини та її вклад у розвиток нормативно-правового регулювання захисту прав людини в Україні в контексті розвитку міжнародного права, відповідності українського законодавства міжнародно-правовим нормам у сфері прав людини, а також практики застосування цих норм міжнародними та національними контрольними і правозахисними органами. Розглядається участь України у всесвітніх та регіональних міжнародних правозахисних структурах та органах.

Монографія стане цікавою для юристів-міжнародників, викладачів, студентів та аспірантів юридичних факультетів вищих навчальних закладів, а також практиків, усіх, хто цікавиться проблемами сучасного міжнародного права.

The collective monograph analyzes the guarantees of the international legal system for the protection of human rights and its contribution to the development of legal regulation of the protection of human rights in Ukraine in the context of the development of international law, the compliance of Ukrainian legislation with international legal norms in the field of human rights, as well as the practice of applying these norms international and national control and human rights bodies. Ukraine's participation in global and regional international human rights structures and bodies is considered.

The monograph will be interesting for international lawyers, teachers, students and postgraduates of law faculties of higher educational institutions, as well as practitioners, all those interested in the problems of modern international law.

© Колектив авторів, 2023

© Білоцерківський національний аграрний університет, 2023

Офіційний сайт: <http://www.btsau.edu.ua/>

## ЗМІСТ

<i>Гарантії та механізми захисту економічних, соціальних та культурних прав: міжнародний та національний аспекти (Ковальчук І.В.)</i>	5
<i>Реалізація конституційного права на судовий захист в контексті судової реформи в Україні (Бровко Н.І.)</i>	40
<i>Міжнародні механізми захисту прав людини у міжнародних конфліктах та конфліктах неміжнародного характеру (Сокиринська О.А.)</i>	79
<i>Дотримання прав людини при проведенні негласних оперативних заходів, пов'язаних з втручанням у приватне життя особи (Звонарьов О.Ю.)</i>	129
<i>Гарантії забезпечення прав засуджених в місцях позбавлення волі у національному та міжнародному вимірі (Сімакова С.І.)</i>	165
<i>Забезпечення прав людини в контексті євроінтеграційних процесів в Україні (Тимощук О.Г.)</i>	206
<i>Міжнародна система захисту прав дитини (Малишко І.В.)</i>	241

УДК 343.123.12

**ЗВОНАРЬОВ О. Ю.**

кандидат юридичних наук

доцент кафедри публічно-правових дисциплін

Білоцерківський національний аграрний університет

**ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ  
НЕГЛАСНИХ ОПЕРАТИВНИХ ЗАХОДІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ  
ВТРУЧАННЯМ У ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ ОСОБИ**

**Сучасний стан дотримання прав людини при проведенні негласних оперативних заходів, пов'язаних з втручанням у приватне життя особи**

У Конституції України проголошується, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність<sup>159</sup>.

Навіть під час військової агресії російської федерації проти України одним із важливих завдань є утвердження і забезпечення прав людини, взагалі, та дотримання їх в діяльності спеціальних служб і правоохоронних органів, зокрема, оскільки це є головним обов'язком держави. Особливої актуальності набувають питання дотримання прав людини при проведенні правоохоронними органами України негласних оперативних контррозвідальних та оперативно-розшукових заходів (далі – КРЗ і ОРЗ), пов'язаних з втручанням у приватне спілкування.

Загальні питання дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів були предметом дослідження чималої кількості вітчизняних вчених, серед яких – В.Б. Барчук, В.Т. Окіпнюк, В.В. Полковніченко, В.В. Сичевський, В.В. Породько, О.В. Шмоткін, А.О. Шмоткіна, М.М. Чеховська та інші. Значна

---

<sup>159</sup> Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

частина фахівців займалася проблематикою дотримання прав людини при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), особливо тих, що пов'язані із тимчасових обмеженням згаданих прав. Вагомий внесок у їх дослідження внесли О.А.Білічак, В.О. Глушков, В.А.Колесник, Є.Д.Лук'янчиков, Ю.В.Лисюк, М.А.Погорецький, В.А.Сас, О.В.Сачко, С.С.Чернявський, О.В. Швидкова, М.Є.Шумило та інші науковці. Проте, проблематикою дотримання прав людини при здійсненні правоохоронними органами України негласних КРЗ і ОРЗ, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування, опікувалося вкрай мало вчених, що негативно позначається на стані наукового дослідження цього питання.

Тому з'ясування сучасного стану дотримання прав людини при проведенні КРЗ і ОРЗ, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування, та відповідність чинного порядку їх тимчасового обмеження в мирний час та в період дії правового режиму воєнного стану, вимогам Конституції, інших законів України та міжнародних правових актів є актуальним науковим завданням.

Право особи на недоторканність особистого (приватного) життя особи є одним із фундаментальних прав людини. Право на недоторканність приватного життя, або прайвесі (лат. *privatus* – приватний, особистий; англ. *privacy* – приватна справа, таємниця, усамітненість), розглядається в англосаксонській правовій системі як правова категорія, що пов'язана із захистом інтимної, особистої сфери приватного життя людини<sup>160</sup>.

Вітчизняні вчені також поділяють такий підхід до цього питання. Так, В.О. Серьогін вважає, що право на недоторканність приватного життя (прайвесі) представляє собою соціально зумовлену та гарантовану міру можливої поведінки особи, визначену нормами як національного, так і міжнародного права, що має за мету забезпечити автономію людини у сфері приватного життя для задоволення її власних потреб та інтересів щодо усамітнення і приватного спілкування. Воно належить до числа особистих (громадянських)

---

<sup>160</sup> 2. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К., 1998. Т. 5: П-С. С. 53

конституційних прав людини, є невід'ємним і невідчужуваним, що визнається за особою з моменту її народження і до смерті<sup>161</sup>.

На думку вченого, право на недоторканність приватного життя, як самостійну категорію в теорії прав людини, характеризують такі суттєві ознаки, як:

1) фундаментальність – право має основоположний, вихідний характер, є передумовою існування чималої кількості інших (галузевих, похідних) прав і свобод;

2) універсальність – право визнається за всіма громадянами даної держави незалежно від будь-яких соціальних ознак, а також за всіма іноземцями;

3) непохідний характер – воно виникає не з правовідносин, а в силу його визнання суспільством, юридичного закріплення і гарантування державою;

4) непорушність – право не може бути скасоване чи ліквідоване, проте, на нього можуть бути здійснені посягання;

5) невід'ємність – жоден суб'єкт не може відібрати в особи це право чи привласнити його, оскільки воно нерозривно пов'язане із особою володаря (носія);

6) невідчужуваність – воно не може бути передане іншим суб'єктам навіть самим володарем (носієм) за власною волею;

7) постійність – право визнається за людиною (у сенсі правоздатності) з моменту її народження і до смерті, оскільки воно не зникає з однократною реалізацією, а може бути використаним необмежену кількість разів протягом усього життя людини;

8) системність – воно пов'язане з іншими основними правами і діє з ними у комплексі, забезпечуючи всебічний розвиток людини;

9) конституційна форма закріплення – це право здебільшого отримує об'єктивацію в тексті Основного Закону у вигляді окремої норми чи виводиться логічним шляхом в процесі правозастосування<sup>162</sup>.

---

<sup>161</sup> Серьогін В.О. Право на недоторканність приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці: монографія. Харків, 2010. С. 541-542.

<sup>162</sup> Серьогін В.О. Право на недоторканність приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці: монографія. Харків, 2010. С. 541-542.

На думку В.М. Тертишника, до сфери приватного життя (прайвесі) відносяться різні обставини існування людини та інформація щодо неї, якій особа сама надає статус конфіденційності, «закриваючи» своє життя для стороннього споглядання та втручання. Вчений стверджує, що це сфера, де людина сама визначає, що і в якому обсязі вона може оприлюднювати, а що – ні, де людина, інакше кажучи, «сама собі законодавець». До сфери приватного життя, гарантії недоторканності якого закріплюються в Основному Законі, зараховується будь-яка конфіденційна інформація про особу, тобто відомості, які не можна збирати і розголошувати про особу без її згоди, крім випадків, передбачених законом<sup>163</sup>.

Недоторканність приватного життя, як система гарантій захисту прав людини, охоплює охорону таємниці телефонних розмов, особистих письмових документів і листування, таємниці інтимного й сімейного життя та спосіб існування особи, заборону на збирання та поширення інформації про її особисте життя без наданої згоди, протидію свавільному втручання державних органів та сторонніх осіб у житло і життя людини.

У сфері приватного життя людини можуть бути виділеними такі складові, як:

- 1) конфіденційність самої сфери існування людини;
- 2) конфіденційність творчого і духовного життя;
- 3) конфіденційність медико-біологічних обставин життєдіяльності людини;
- 4) конфіденційність інтимного і сімейного життя людини;
- 5) інформаційно-комунікаційна конфіденційність. Зокрема, до інформаційно-комунікаційної конфіденційності вчений відносить недоторканність як особистого спілкування з іншими людьми (розмов віч-на-віч), так і спілкування шляхом використання поштово-телеграфних, телефонних, комп'ютерних й інших технічних комунікацій, а також неприпустимість

---

<sup>163</sup> Тертишник В.М. Права і свободи людини: підруч. Київ: Алерта, 2022. С. 108



протизаконного збирання, накопичення і використання будь-якої конфіденційної інформації про особу без її згоди<sup>164</sup>.

У ч. 1 ст. 8 Європейської конвенції з прав людини 1950 р. задекларовано право людини на повагу до приватного і сімейного життя та проголошується, що кожен має право на повагу до приватного і сімейного життя, житла і кореспонденції<sup>165</sup>.

Відповідно до ст. ст. 30-32 Конституції України кожному гарантується недоторканність житла, таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної й іншої кореспонденції та ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про Службу безпеки України» повага до прав і гідності особи відноситься до однієї з найважливіших засад діяльності вітчизняної спецслужби, а зміст цієї засади розкривається у ст. 5 згаданого Закону – діяльність СБ України здійснюється на основі дотримання прав і свобод людини. Її органи і співробітники повинні поважати гідність людини та виявляти до неї гуманне ставлення, не допускаючи розголошення відомостей про особисте життя людини<sup>166</sup>.

Згідно із ст. 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ст. 4 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» повага і дотримання прав і свобод людини і громадянина є основними принципами оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності (далі – ОРД і КРД), що здійснюють відповідні правоохоронні органи України<sup>167</sup>.

Зокрема, в ч. 5 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначається, що під час здійснення ОРД не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб, а в ст. 11 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» – що держава гарантує дотримання

---

<sup>164</sup> Тертишник В.М. Права і свободи людини: підруч. Київ: Алерта, 2022. С. 108

<sup>165</sup> Європейська конвенція з прав людини 1950 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)

<sup>166</sup> Закон України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

<sup>167</sup> Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» від 26 грудня 2002 року № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

конституційних прав і свобод людини і громадянина при здійсненні контррозвідувальної діяльності.

Державні гарантії дотримання прав людини створюють об'єктивні умови їх реалізації незалежно від волі окремих суб'єктів, наділених владними повноваженнями. Проголошення державних гарантій прав людини означає державний обов'язок створення умов щодо їх забезпечення, формування надійного механізму їх захисту, а також встановлення низки обмежень в діяльності суб'єктів здійснення ОРД і КРД та їх службових осіб.

Законодавче визначення поняття «приватне спілкування» наведено у ст. 258 КПК України та передбачає собою передання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу (аудіо, відео, кореспонденція, електронні комунікаційні мережі, електронні інформаційні системи), якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб, відноситься до сфери приватного спілкування.

Законодавче гарантування таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції означає пряму заборону на здійснення зі сторони будь-яких осіб протиправних дій, які прямо чи опосередковано обмежують або порушують права людини щодо приватного спілкування.

За незаконне порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, передбачена кримінальна відповідальність за ст. 163 КК України.

Відповідно до ч. 1 ст. 163 КК України порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, -

караються штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі до трьох років.

Ті самі дії згідно із ч. 2 ст. 163 КК України, вчинені повторно або щодо державних чи громадських діячів, журналіста, або вчинені службовою особою, або з використанням спеціальних засобів, призначених для негласного зняття інформації, -

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

Разом з тим право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції не належить до різновиду абсолютних.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 8 Європейської конвенції з прав людини 1950 р. зазначається, що органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

У ст. 31 Конституції України також передбачені певні винятки щодо обмеження цього права, які можуть бути встановлені судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинам чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Здійснення правоохоронними органами України негласних оперативних КРЗ і ОРЗ, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, є можливим за умови, що вони проводяться відповідно до визначених у законі підстав – лише при наявності даних, які містять достовірні відомості про загрози безпеці особи, суспільству, державі.

У ч. 3 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» наведено вичерпний перелік негласних оперативних заходів – ОРЗ і КРЗ, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування: аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, які проводяться на підставі ухвали слідчого судді,

постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором.

Ці заходи застосовуються виключно з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо.

Таким чином, забезпечення дотримання прав людини у сфері таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції досягається не лише встановленням особливої процедури здійснення відповідних КРЗ і ОРЗ, але й введенням обмежень використання отриманої під час їх проведення інформації.

З цією метою законодавець встановив пряму заборону на розголошення відомостей, що стосуються недоторканності приватного життя особи. Зокрема, у ст. 11 Закону України «Про контррозвідальну діяльність» передбачено, що не підлягає розголошенню інформація, що стосується особистого життя, честі та гідності людини, яка стала відома під час здійснення КРД.

У ч. 12 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено, що одержані внаслідок ОРД відомості, які стосуються особистого життя, честі, гідності людини, якщо вони не містять інформації про вчинення заборонених законом дій, зберіганню не підлягають і повинні бути знищені. Згідно ч. 13 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» не підлягають передачі і розголошенню відомості ОРД, які становлять державну таємницю, а також інформація, що стосується особистого життя, честі, гідності людини. За передачу і розголошення цих відомостей та інформації співробітники оперативних підрозділів, а також особи, яким ці відомості були довірені при здійсненні ОРД стали відомі по службі або роботі, підлягають відповідальності згідно з чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини.

У Конституції України визначено не лише перелік прав людини, які можуть у передбачених законом випадках тимчасово обмежуватися в мирний

час, але й ті, що підлягають обмеженню протягом періоду дії правового режиму надзвичайного або воєнного стану.

Так, відповідно до ст. 64 Конституції в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Водночас, в Основному Законі визначено вичерпний перелік прав і свобод людини і громадянина, передбачених ст.ст. 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, які не підлягають обмеженню навіть під час надзвичайного або воєнного стану.

Отже окремі обмеження щодо права людини і громадянина на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, визначені в ст. 31 Конституції України, можуть встановлюватися в умовах воєнного або надзвичайного стану із зазначенням строку дії цих обмежень.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень<sup>168</sup>.

Уведення правового режиму воєнного стану в державі передбачає обмеження конституційних прав людини із зазначенням строку дії цих обмежень. Правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» та указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях,

---

<sup>168</sup> Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми: Міжнародний документ від 16.05.2005 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_858/ed20110301/find?text=%C4%E8%F2%E8%ED%E0#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858/ed20110301/find?text=%C4%E8%F2%E8%ED%E0#Text)

затверджений Верховною Радою України (ст. 2 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»).

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України № 64/2022, затвердженим Законом України від 24 лютого № 2102-ІХ, в Україні введено воєнний стан<sup>169</sup>.

У п. 3 Указу Президента зазначено, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені ст.ст. 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України. Відповідно вводяться тимчасові обмеження права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, передбаченого ст. 31 Конституції України.

Відповідно до п. 7 Указу про введення в Україні воєнного стану, про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, та про межу цих відхилень і причини прийняття такого рішення МЗС України проінформувало у формі нотифікації Генерального секретаря ООН та офіційних осіб іноземних держав.

У нотифікації зазначено, що Україна тимчасово обмежує право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної й іншої кореспонденції та, на період дії правового режиму воєнного стану, відмовляється від зобов'язань за ст.ст. 19-20 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р. та ст.10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., що є зрозумілим та правомірним за таких обставин.

Нагадаємо, що стаття 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р. передбачає що кожна людина має право безперешкодно дотримуватися своїх поглядів (ч. 1). Частина 2 статті 19 Пакту передбачає, що кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї,

---

<sup>169</sup> 10. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір. Відповідно до частини 3 статті 19 Пакту. користування передбаченими в пункті 2 цієї статті правами накладає особливі обов'язки і особливу відповідальність. Воно може бути, отже, пов'язане з певними обмеженнями, які, однак, мають встановлюватися законом і бути необхідними:

а) для поважання прав і репутації інших осіб;

б) для хорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення.

Відповідно стаття 20 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р. передбачає у частині 1, що будь-яка пропаганда війни повинна бути заборонена законом. Частина 2 статті 20 Пакту будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, повинен бути заборонений законом<sup>170</sup>.

За частиною 1 статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств. Згідно із частиною 2 статті 10 Конвенції здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду<sup>171</sup>.

---

<sup>170</sup> 11. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043)

<sup>171</sup> Європейська конвенція з прав людини 1950 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)

У підсумку зазначимо, що сучасний стан дотримання прав людини при проведенні правоохоронними органами України КРЗ і ОРЗ, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування, відповідає вимогам Конституції, інших законів України та міжнародних правових актів.

Такі негласні оперативні заходи, пов'язані із тимчасовим обмеженням окремих конституційних прав особи, проводяться виключно за наявності підстав, передбачених законом, з дотриманням належної правової процедури щодо надання дозволу, безпосереднього здійснення та використання отриманих матеріалів. Їх тимчасове обмеження у мирний час та під час дії правового режиму воєнного стану є виправданим та правомірним, оскільки, здійснюється у відповідності до вимог законодавства і з дотриманням належних правових процедур та відповідає інтересам особи, суспільства і держави.

### **Гарантії правомірності втручання у приватне життя особи при проведенні негласних оперативних заходів**

Одним із фундаментальних прав людини є право на таємницю приватного спілкування. У статті 31 Конституції прямо зазначено, що кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції<sup>172</sup>. Законодавче гарантування таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції означає пряму заборону на здійснення зі сторони будь-яких осіб протиправних дій, які прямо чи опосередковано обмежують або порушують права людини щодо приватного спілкування.

Разом з тим у згаданій статті 31 Конституції України передбачені певні винятки щодо обмеження цього права, які можуть бути встановлені судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

---

<sup>172</sup> Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>



Також відповідно до ст. 64 Конституції в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження щодо прав людини на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, визначені в ст. 31 Конституції України, із зазначенням строку дії цих обмежень.

У зв'язку з вищезазначеним особливої актуальності набувають питання гарантій правомірності втручання у приватне спілкування при проведенні правоохоронними органами України негласних оперативних контррозвідувальних та оперативно-розшукових заходів (далі – КРЗ і ОРЗ) – аудіо-, відеоконтролю особи; арешту, огляду і виїмки кореспонденції; зняття інформації з електронних комунікаційних мереж та електронних інформаційних систем.

Загальні питання дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів України були предметом дослідження таких вітчизняних вчених, як В.Б. Барчук, І.В. Гора, В.А. Колесник, Я.Л. Луценко, В.Т. Окіпнюк, М.М. Погорецький, В.В. Полковніченко, Р.В. Писарчук, В.В. Сичевський, В.В. Породько, О.В. Шмоткін, А.О. Шмоткіна, М.М. Чеховська, Л.І. Щербина та інших.

Значна частина фахівців займалася проблематикою дотримання прав людини при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), зокрема тих, що пов'язані із тимчасових обмеженням згаданих прав. Вагомий внесок у їх дослідження привнесли О.А. Білічак, В.О. Глушков, Є.Д. Лук'янчиков, Ю.В. Лисюк, М.А. Погорецький, В.А. Сас, О.В. Сачко, С.С. Чернявський, О.В. Швидкова, М.Є. Шумило та інші науковці. Проте, дослідження гарантій правомірності втручання у приватне спілкування при проведенні правоохоронними органами України негласних КРЗ і ОРЗ, залишається недостатньо вивченим.

Тому з'ясування системи гарантій правомірності втручання у приватне спілкування при проведенні КРЗ і ОРЗ, їх відповідність вимогам міжнародних

правових актів, Конституції й інших законів України та дотримання при цьому прав людини, є актуальним науковим завданням.

З прийняттям Конституції України 1996 року серед науковців і фахівців-практиків надзвичайно актуалізувалося питання дослідження можливості тимчасового обмежень окремих прав і свобод людини і громадянина в діяльності правоохоронних органів і спеціальних служб. В юридичній науці це питання виокремлено в окремий конституційно-правовий інститут, а його вивчення є визначальним аспектом не лише для теорії права, але і правозастосовної діяльності уповноважених державних органів.

Так, А.Є. Стрекалов розглядав систему правових норм щодо обмеження прав і свобод людини і громадянина як комплексний інститут конституційного права, який становить сукупність принципів, підстав, визначеного порядку і обсягу обмеження згаданих прав і свобод, сформованих з урахуванням міжнародно-правових стандартів у цій сфері<sup>173</sup>.

О.В. Андрієвська стверджує, що інститут конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина похідний від інституту конституційно-правового статусу людини і громадянина, як основного інституту конституційного права, а також інституту прав, свобод і обов'язків людини і громадянина та є субінститутом зазначених основних інститутів конституційного права<sup>174</sup>.

Розглядаючи конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина як складову інституту їх конституційно-правового статусу О.В. Андрієвська дійшла висновку, що:

- основним завданням інституту конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина, як окремого інституту конституційного права, є захист прав і свобод особи, інтересів держави, суспільства та інших передбачених Основним Законом конституційно-правових цінностей;

---

<sup>173</sup> Стрекалов А. Є. Обмеження основних прав і свобод людини і громадянина як інститут конституційного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. С. 14

<sup>174</sup> Андрієвська О.В. Конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. С. 42

- конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина за своєю суттю є межами правомірної поведінки особи, що визначаються конституційно-правовими нормами;

- згадані обмеження прав і свобод людини і громадянина за своїм змістом необхідно розглядати як наявну, об'єктивно сформовану, цілісну та відносно відокремлену систему функціонально взаємозумовлених і структурно взаємопов'язаних норм конституційного права, якими визначено межі правомірної поведінки людини і громадянина, підстави обмеження окремих прав і свобод, а також випадки, коли таке обмеження прав і свобод не допускається.

З урахуванням викладеного вчена вважає, що інститут конституційного права, зміст якого становлять конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина, представляє собою сукупністю взаємозумовлених та взаємопов'язаних конституційно-правових норм, які визначають межі правомірної поведінки людини і громадянина, як суб'єктів конституційно-правових відносин, зумовленої змістом наданого права чи свободи, встановлені з метою утвердження і забезпечення прав і свобод інших людей, захисту від посягання на встановлені Основним Законом цінності та законні інтереси<sup>175</sup>.

На нашу думку варто погодитися із вченою в тому, що за своїм змістом конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина тимчасово перешкоджають людині реалізувати окремі права і свободи. Проте, можливість такого обмеження передбачена Конституцією України та спрямовується на досягнення соціально важливих цілей – захист прав і свобод особи та законних інтересів інших людей, суспільства та держави.

У Конституції України передбачена можливість обмеження окремих прав і свобод людини і громадянина у випадках, передбачених законом (ч. 1 ст. 64). У цьому зв'язку Конституційний Суд України постійно звертає увагу на умовах конституційності таких обмежень.

Зокрема, у рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів

---

<sup>175</sup> Андрієвська О.В. Конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. С. 47

*України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про вибори Президента України», «Про Державний реєстр виборців», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» та Кодексу адміністративного судочинства України (справа про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України) від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009 Конституційний Суд України наголосив, що встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним) та суспільно необхідним<sup>176</sup>.*

*У рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010 Конституційний Суд України зазначив, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки<sup>177</sup>.*

*У рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недездатних осіб до психіатричного закладу) від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 Конституційний Суд України вважає, що обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають*

<sup>176</sup> Рішення Конституційного Суду України від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009 URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

<sup>177</sup> Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010

встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права<sup>178</sup>.

*У рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів», положень частин першої, третьої статті 29 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», абзацу дев'ятого пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020 Конституційний Суд України наголосив, що обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина є можливим у випадках, визначених Конституцією України. Таке обмеження може встановлюватися виключно законом – актом, ухваленим Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади в Україні. Встановлення такого обмеження підзаконним актом суперечить статтям 1, 3, 6, 8, 19, 64 Конституції України<sup>179</sup>.*

У ст. 31 Конституції України передбачена можливість тимчасового обмеження права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Виходячи зі змісту цієї статті такі обмеження мають винятковий, тимчасовий характер та повинні відповідати наступним вимогам їх правомірності:

---

<sup>178</sup> Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

<sup>179</sup>

- застосовуються у випадках, передбачених законом, коли одержати необхідну оперативну інформацію іншим способом неможливо;
- підставою для їх запровадження є відповідне рішення суду;
- метою тимчасового обмеження окремих прав і свобод людини є запобігання вчиненню злочину, з'ясування істини під час розслідування кримінальної справи чи вирішення інших, визначених законом завдань.

Крім зазначених обмежень загального характеру право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, передбачене в ст. 31 Конституції, може бути обмежене відповідно до ст. 64 Основного Закону – в умовах воєнного або надзвичайного стану. Зважаючи на зміст ст. 64 Конституції можливість таких обмежень повинна відповідати наступним вимогам їх правомірності:

- можливість обмеження передбачена положеннями Конституції або інших законів України;
- підставою для запровадження є оголошення воєнного або надзвичайного стану в державі, а невід'ємною вимогою – зазначення строку дії таких обмежень;
- метою тимчасового обмеження окремих прав і свобод людини є захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності;
- умова встановлення окремих обмежень - зазначення строку дії цих обмежень.

Таким чином допустимість тимчасових обмежень прав людини на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а також дотримання гарантій правомірності таких обмежень визначаються відповідними конституційно-правовим нормами.

Обмеження права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, передбачені Конституцією України, можуть здійснюватися у різний спосіб, наприклад, шляхом втручання правоохоронних органів України у приватне спілкування при проведенні негласних контррозвідальних та оперативно-розшукових заходів. Однак головною вимогою, гарантією правомірності такого втручання та пов'язаного з

ним тимчасового обмеження окремих прав людини, є його відповідність нормам Конституції та інших законів України.

Відповідність Конституції також означає, що можливість тимчасового обмеження прав людини, визначена конституційно-правовими нормами, відповідає вимогам міжнародних правових актів, ратифікованих Україною, та деталізується в положеннях інших законів України. Так, у ч. 1 ст. 8 Європейської конвенції з прав людини 1950 року декларується, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Згідно ч. 2 ст. 8 цієї Конвенції органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли таке втручання здійснюється згідно із законом<sup>180</sup>.

З огляду на те, що конституційними повноваженнями визначати законодавчі вимоги щодо можливості тимчасового обмежень прав і свобод людини і громадянина наділена Верховна Рада України, законними є лише ті обмеження, що визначені у прийнятих парламентом законах. При цьому, відповідно до вимог ст. 22 Конституції України, при прийнятті нових або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод людини.

Отже, у ст. 31 Конституції України, нормою якої гарантується право кожного на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, передбачена єдина формальна підстава для тимчасового обмеження цих прав – вимога закону, яким регламентується порядок втручання уповноважених державних органів у приватне спілкування при проведенні відповідних негласних КРЗ і ОРЗ. На сьогодні такими є закони України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року<sup>181</sup> та «Про контррозвідувальну діяльність» від 26 грудня 2002 року<sup>182</sup>.

---

<sup>180</sup> Європейська конвенція з прав людини 1950 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)

<sup>181</sup> Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

<sup>182</sup> Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» від 26 грудня 2002 року № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

У ч. 2 ст. 8 Європейської конвенції з прав людини 1950 року зазначається, що органи державної влади можуть втручатись у приватне та сімейне життя особи, порушувати недоторканність її житла і таємницю кореспонденції лише у випадках, передбачених законом, коли це необхідно у демократичному суспільстві для забезпечення національної та громадської безпеки, економічного добробуту країни, запобігання заворушенням чи злочинам, захисту здоров'я, моралі та прав і свобод інших осіб. Наведене положення повністю корелюється із завданнями та цілями оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності (далі – ОРД і КРД), що визначені у відповідних галузевих законах.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підбивну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

Згідно із ст. 2 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» метою контррозвідувальної діяльності є попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України, припинення розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України, усунення умов, що їм сприяють, та причин їх виникнення.

Процедурні питання тимчасового обмеження права особи на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, встановлені Конституцією України, регламентуються положеннями перелічених вище законів.

Відповідно до ч. 3 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» втручання підрозділів, які здійснюють ОРД, у приватне спілкування при проведенні ОРЗ здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу



або його заступника, погодженого з прокурором. Ці заходи застосовуються виключно з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо.

Відповідно до п. 6 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» в ході КРД органи, підрозділи та співробітники СБ України мають право виключно з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення розвідувальних, терористичних та інших посягань на державну безпеку України, отримання інформації в інтересах контррозвідки здійснювати на підставі відповідної контррозвідувальної справи заходи, визначені ч. 3 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», – лише за ухвалою слідчого судді, постановленою за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженим прокурором.

Нагляд за додержанням законів під час проведення КРД здійснюється Генеральним прокурором, виконувачем його обов'язків або уповноваженими наказом заступниками Генерального прокурора. Організаційні питання проведення негласних КРЗ і ОРЗ, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, унормовані відомчими нормативно-правовими актами правоохоронних органів України.

У підсумку відзначимо, що систему гарантій правомірності втручання у приватне спілкування при проведенні відповідних негласних КРЗ і ОРЗ, що здійснюються правоохоронними органами України, складає сукупність положень конституційних, інших законодавчих та підзаконних актів, спрямованих на:

- 1) створення умов, необхідних для дотримання при цьому прав і свобод людини, зокрема – недопущення порушення згаданих прав; заборони застосування для отримання інформації технічних засобів, психотропних, хімічних та інших речовин, які пригнічують волю або завдають шкоди здоров'ю людей; можливості звернення особи до відповідних державних органів за

отриманням пояснень з приводу обмеження її прав та оскарження таких дій тощо;

2) проведення згаданих заходів виключно уповноваженими суб'єктами відповідно до підстав та належної правової процедури, визначених законом;

3) поновлення порушених прав та відшкодування шкоди, завданої особі порушенням її прав при проведенні КРЗ і ОРЗ.

Така система гарантій правомірності втручання у приватне спілкування при проведенні КРЗ і ОРЗ, загалом, відповідає міжнародним стандартам, вимогам Конституції, інших галузевих законів України та спрямована на дотримання при цьому прав людини.

### **Вплив практики Європейського суду з прав людини на дотримання прав людини при проведенні негласних оперативних заходів, пов'язаних із втручанням у приватне життя особи**

Теоретичні та практичні питання дотримання прав людини під час здійснення негласних контррозвідувальних та оперативно-розшукових заходів (далі – КРЗ і ОРЗ), пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, особливо коли це відбувається під час їх тимчасового правомірного обмеження, залишаються одними із дискусійних в теорії та практиці контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності (далі КРД і ОРД)<sup>183</sup>.

Актуальність та дискусійність цих питань зумовлена тим, що відомості про факти, методи, організацію і тактику проведення згаданих заходів не підлягають розголошенню, а правове регулювання щодо їх безпосереднього проведення унормовується відомчими нормативно-правовими актами, що мають обмежений доступ.

Під час здійснення КРЗ і ОРЗ, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, а саме – аудіо-, відео контролю особи; арешту, огляду і виїмки кореспонденції; зняття інформації з електронних комунікаційних мереж та

---

<sup>183</sup> Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» від 26 грудня 2002 року № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>  
Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

електронних інформаційних систем, відбувається тимчасове обмеження окремих прав людини, контроль за законністю якого, зважаючи на викладені обставини, ускладнений та може здійснюватися лише уповноваженими на то органами і особами, зокрема, судом, з дотриманням вимог законодавства про охорону державної таємниці.

Можливість реалізації права особи щодо одержання у встановленому законом порядку від уповноважених держаних органів, на які покладено здійснення КРД і ОРД, письмових пояснень з приводу тимчасового обмеження її прав та оскарження цих дій, переважно потребує звернення до суду, зокрема Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Саме обов'язковість держави виконувати рішення ЄСПЛ у справах проти України та застосовувати практику цього суду сприяє усуненню окремих порушень вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Європейська конвенція 1950 р.)<sup>184</sup> і протоколів до неї та впровадженню в діяльність правоохоронних органів і спеціальних служб європейських стандартів прав людини.

Дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів СБ України було предметом дослідження чималої кількості вітчизняних вчених, серед яких В.Б. Барчук, І.В. Гора, С.О. Гриненко, Ю.Б. Ірха, В.А. Колесник, В.Т. Окіпнюк, М.А. Погорецький, В.В. Полковніченко, Р.В. Писарчук, В.В. Сичевський, В.В. Породько, О.В. Швидкова, О.В. Шмоткін, А.О. Шмоткіна, А.М. Черняк, М.М. Чеховська та інші, наукові здобутки яких позитивно сприйняті науковим загалом, а окремі з них враховані при удосконаленні чинного законодавства і відомчих нормативно-правових актів правоохоронних органів України.

Проте, з'ясування впливу практики ЄСПЛ на дотримання прав людини при проведенні КРЗ і ОРЗ, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, до цього часу залишається недостатньо дослідженим, зважаючи на що воно становить перспективу для подальшого наукового пошуку. Тому з'ясування впливу практики ЄСПЛ на дотримання прав людини при проведенні КРЗ і ОРЗ,

---

<sup>184</sup> Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Схвалена Урядами держав – членів Ради Європи 04 листопада 1950 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)

пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, з метою удосконалення їх гарантій під час правомірного обмеження таких прав, є актуальним науковим завданням.

ЄСПЛ створений відповідно до ст. 19 Європейська конвенції 1950 р. для забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за цією Конвенцією та протоколами до неї. Сама Європейська конвенція 1950 р. у науковій літературі оцінюється як одне з найбільших досягнень Ради Європи. Вона є фундаментальною основою на Європейському континенті всього комплексу міжнародно-правового регулювання у галузі прав і свобод людини, її законних інтересів та потреб, основою для діяльності із забезпечення високих стандартів захисту прав людини.

Європейська конвенція 1950 р. стала відправною точкою на шляху цивілізованих європейських держав до втілення в життя загальнолюдських цінностей. Саме завдяки ефективному забезпеченню дотримання та захисту прав людини, яке, зокрема, передбачає можливість індивідуального звернення особи за захистом її порушених прав, ця Конвенція стала першим дієвим міжнародним правовим документом, спрямованим на реальний захист широкого спектру громадянських та політичних прав<sup>185</sup>.

Права і свободи, передбачені Європейською конвенцією 1950 р., стосуються найважливіших сторін життя та прав особи, що мають громадянську, політичну, економічну та соціальну спрямованість. Головні з них – право на життя, свободу, особисту недоторканність особи, вільне пересування, свободу думки, совісті, релігії, виявлення поглядів, мирних зборів й асоціацій, право на створення сім'ї, повагу до особистого і сімейного життя, право на справедливий судовий розгляд, мирне володіння майном, заборона дискримінації, катувань, рабства та примусової праці, неприпустимість покарання без закону тощо.

У ч. 1 ст. 8 Європейської конвенції 1950 р. також задекларовано право людини на недоторканність приватного життя та проголошується, що кожен має

---

<sup>185</sup> Стандарти забезпечення прав людини у діяльності Служби безпеки України: навч. посіб. / Д. фон Бларер, Ю.Л. Белоусов, С.С. Кудінов та ін.; за заг. ред. д.ю.н., доц. С.С. Кудінова, к.соц.н. Ю.Л. Белоусова. Київ: Нац. акад. СБУ, 2019. С. 85-87

право на повагу до особистого (приватного) і сімейного життя, житла і кореспонденції.

ЄСПЛ створено як основний судовий орган регіонального (європейського) контрольного механізму за дотриманням та реалізацією положень Європейської конвенції 1950 р. в державах, які її підписали та ратифікували. Суд функціонує на постійній основі, його юрисдикція визнана обов'язковою всіма державами-учасницями й поширюється на всі спори, що пов'язані із тлумаченням та застосуванням норм цієї Конвенції та протоколів до неї в національних правових системах (ст. 32 Конвенції 1950 р.).

Усіма державами, які підписали та ратифікували Європейську конвенцію 1950 р. та їх юридичними спільнотами визнано, що ЄСПЛ належить ключова роль у забезпеченні чіткого і дієвого контролю за реалізацією державами-учасницями взятих на себе зобов'язань щодо забезпечення прав та основоположних свобод людини. Саме ця судова інституція виступає гарантом захисту порушених прав людини, забезпечує їх поновлення та сприяє упровадженню основних положень, норм і принципів, закріплених в Європейській конвенції 1950 р., у національні правові системи держав-учасниць<sup>186</sup>.

Європейська конвенція 1950 р. ратифікована Україною у липні 1997 р. та набула чинності для України з 11 вересня 1997 р.<sup>187</sup>. З цього часу, відповідно до ст. 9 Конституції України, Європейська конвенція 1950 р. та протоколи до неї є частиною національного законодавства, як чинний міжнародний договір, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Україна також визнала обов'язковою юрисдикцію ЄСПЛ з усіх питань, що стосуються тлумачення і застосування норм Європейської конвенції 1950 р.

---

<sup>186</sup> Стандарти забезпечення прав людини у діяльності Служби безпеки України: навч. посіб. / Д. фон Бларер, Ю.Л. Белоусов, С.С. Кудінов та ін.; за заг. ред. д.ю.н., доц. С.С. Кудінова, к.соц.н. Ю.Л. Белоусова. Київ: Нац. акад. СБУ, 2019. С. 88-89

<sup>187</sup> Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції». Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. Ст. 263.

У 2006 р. набув чинності Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»<sup>188</sup>, положеннями якого врегульовано відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконувати рішення ЄСПЛ у справах проти України, необхідністю усунення причин порушення Україною Європейської конвенції 1950 р., впровадженням в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини та створення передумов для зменшення числа заяв до цього суду проти України.

Згідно з п. 1 ст. 1 цього Закону під рішеннями ЄСПЛ, які підлягають виконанню, розуміється:

а) остаточне рішення ЄСПЛ у справі проти України, яким визнано порушення Європейської конвенції 1950 р.;

б) остаточне рішення ЄСПЛ щодо справедливої сатисфакції у справі проти України;

в) рішення ЄСПЛ щодо дружнього врегулювання у справі проти України;

г) рішення ЄСПЛ про схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України.

Відповідно до ст. 46 Європейської конвенції 1950 р. рішення ЄСПЛ є обов'язковими для виконання Україною. Ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» передбачено застосування вітчизняними судами положень Європейської конвенції 1950 р. та практики ЄСПЛ як джерел права, а ст. 18 цього Закону визначає порядок посилення на згадані Конвенцію та практику Європейського Суду.

При цьому варто зауважити, що йдеться саме про «практику Суду» у значенні, розкритому у ст. 1 цього Закону, тобто загальну практику ЄСПЛ, а не лише про рішення щодо України. Також слід зазначити, що у Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав

---

<sup>188</sup> Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15/print>

людини» немає положень, які б забороняли застосовувати рішення чи ухвали ЄСПЛ, постановлені щодо інших країн, а не лише рішення щодо України.

Відповідно до ч. 1 ст. 13 згаданого Закону, з метою забезпечення додержання державою положень Європейської конвенції 1950 р., порушення яких встановлене рішенням ЄСПЛ, забезпечення усунення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого ЄСПЛ порушення, а також усунення підстав для надходження до цього суду заяв проти України, спричинених проблемою, що вже була предметом його розгляду, мають вживатися заходи загального характеру.

У ч. 2 ст. 13 цього Закону зазначено, що заходами загального характеру є заходи, спрямовані на усунення зазначеної в рішенні ЄСПЛ системної проблеми та її першопричини, зокрема:

- а) внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування;
- б) внесення змін до адміністративної практики;
- в) забезпечення юридичної експертизи законопроектів;
- г) забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Європейської конвенції 1950 р. та практики Європейського Суду прокурорів, адвокатів, працівників правоохоронних органів, міграційних служб та інших органів, професійна діяльність яких пов'язана із правозастосуванням та/або утриманням людей в умовах позбавлення свободи;
- д) інші заходи, які визначаються, за умови нагляду з боку Комітету Міністрів Ради Європи, державою-відповідачем відповідно до рішення суду з метою забезпечення усунення недоліків системного характеру, припинення спричинених цими недоліками порушень Європейської конвенції 1950 р. та забезпечення максимального відшкодування наслідків цих порушень.

Отже, рішення ЄСПЛ не тільки тлумачать норми Європейської конвенції 1950 р., але й формулюють певні критерії, яким повинно відповідати національне законодавство та правозастосовна практика, зокрема, в частині дотримання прав людини при проведенні негласних КРЗ і ОРЗ, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування.

На думку В.А. Завгороднього, вплив практики ЄСПЛ на правозастосування – це дія рішень цього суду на правосвідомість та юридично значущу поведінку суб'єктів застосування норм національного законодавства, що забезпечує усвідомлення ними важливості результатів правотлумачної та правозастосовної діяльності Суду Ради Європи та має своїм наслідком дотримання і виконання вказаними суб'єктами приписів Європейської конвенції 1950 р. шляхом урахування релевантних висновків Страсбурзького суду при ухваленні правозастосовних актів<sup>189</sup>.

Загальні вимоги щодо правомірності тимчасового обмеження окремих прав людини, зокрема, втручання до приватного (особистого) і сімейного життя особи, гарантованого ч. 1 ст. 8 Європейської конвенції 1950 р., містяться у ч. 2 ст. 8 цієї ж Конвенції. Згідно цієї норми органи державної влади не можуть обмежувати це право, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом та є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Відповідно, втручання у приватне спілкування становить порушення ст. 8 Європейської конвенції 1950 р., якщо воно здійснюється не «згідно із законом», не має чітко визначеної законної цілі, зазначеної у ч. 2 ст. 8 згаданої Конвенції, а також не є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення такої цілі або цілей.

Виокремлення в окрему групу КРЗ і ОРЗ, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, з поміж інших схожих негласних заходів зумовлено тим, що таємниця приватного спілкування, як частина особистого та сімейного життя особи, визнана і гарантована міжнародним правом та є невід'ємною складовою розвитку сучасної правової, демократичної держави. Проте, під час здійснення

---

<sup>189</sup> Завгородній В.А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на юридичну діяльність в Україні: теоретичний, методологічний і прикладний аспекти: моногр. Дніпро: Дніпроп. держ. універ. внутр. справ, 2020. С. 471



таких заходів є потенційно значний ризик щодо можливого порушення окремих прав людини у цій сфері.

ЄСПЛ у своїх рішеннях неодноразово стверджував, що будь-яке тимчасове обмеження державним органом прав людини, пов'язане із втручанням у її приватне життя, таємницю кореспонденції та інші форми приватного спілкування має здійснюватися відповідно до закону.

Отже, однією із умов правомірності втручання в особисте життя та приватне спілкування, гарантовані ст. 8 Європейської конвенції 1950 р., є те, що воно має бути передбачене законом. Причому, до тлумачення терміну «закон» висуваються певні вимоги, про що зазначається в рішеннях у справах «Круслен проти Франції» (*Kruslin v. France*) та «Ювіг проти Франції» (*Huvig v. France*) від 24 квітня 1990 р., рішенні у справі «Толстой-Милославський проти Сполученого Королівства» (*Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom*) від 13 липня 1995 р., «Волохи проти України» (*Voloha v. Ukraine*) від 2 листопада 2006 р. та інших.

Зокрема, під терміном «закон» слідуює розуміти як норми, встановлені писаним правом, так і правила, що сформувалися у прецедентному праві. При цьому, важливою складовою «закону» є його відповідність якісним вимогам, насамперед таким, як «доступність» та «передбачуваність»<sup>190</sup>. Якщо під час розгляду справи ЄСПЛ дійде висновку, що національне законодавство не відповідає вимогам якості закону, тобто, що втручання не «встановлено законом», він констатує порушення, не вдаючись до аналізу інших критеріїв, таких як відповідність втручання в особисте життя чи приватне спілкування легітимній меті чи його необхідність.

Іншою умовою правомірності втручання уповноваженого державного органу у приватне спілкування є переслідування законної мети, зазначеної в ч. 2 ст. 8 Європейської конвенції 1950 р. До легітимної мети, вичерпний перелік яких містить ця норма, відносяться: інтереси громадської безпеки, охорона громадського порядку, здоров'я чи моралі, захист прав та свобод інших осіб.

---

<sup>190</sup> Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: наук.-метод. посіб. для суддів. Київ, 2015. С. 144-145

Як зазначив ЄСПЛ у рішенні у «Класс та інші проти Німеччини» (Klass and Others v. Germany) від 6 вересня 1978 р., існування законодавства, що дає повноваження із здійснення спостереження за листуванням, поштовими відправленнями і телефонними розмовами, є у виключних випадках необхідним в інтересах національної безпеки та/або для запобігання безладу чи злочинам. При цьому, в правовій системі держави повинні існувати адекватні та ефективні гарантії проти зловживання з боку органів державної влади, уповноважених на здійснення такого спостереження<sup>191</sup>.

Нарешті, згідно ще однієї умови тимчасове обмеження окремих прав людини, зокрема, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, має бути здійснено у зв'язку з «необхідністю у демократичному суспільстві». Щоб визначити, чи є конкретне порушення вимог ст. 8 Європейської конвенції 1950 р. «необхідним у демократичному суспільстві», ЄСПЛ врівноважує інтереси держави-члена проти права заявника. Так, в одній із ранніх справ щодо дотримання вимог ст. 8 Європейської конвенції 1950 р. ЄСПЛ уточнив, що в цьому контексті термін «необхідний» не має гнучкості таких висловів, як «корисний», «розумний» або «бажаний», проте передбачає наявність «нагальної соціальної потреби» для втручання.

Вбачається, що національні державні органи повинні проводити оцінювання такої «нагальної соціальної потреби» в кожному конкретному випадку, оскільки лише в такому випадку до них буде зберігатися певна довіра. Обмеження прав людини, передбачених Європейською конвенцією 1950 р., не можна розглядати як «необхідне в демократичному суспільстві», якщо тільки воно не є пропорційним переслідуваній законній меті – справа «Даджен проти Сполученого Королівства» (Dudgeon v. the United Kingdom).

Згодом ЄСПЛ підтвердив, що при визначенні того, чи оскаржувані заходи були «необхідними в демократичному суспільстві», Суд буде розглядати питання про те, чи були причини, з урахуванням справи загалом, виправданими,

---

<sup>191</sup> Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Класс та інші проти Німеччини»: 06 вересня 1978 р. URL: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980\\_093](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_093)

належними та достатніми, та чи були ці заходи пропорційними законним цілям – справа «Z проти Фінляндії» (Z v. Finland).

ЄСПЛ пояснив таку правову позицію тим, що поняття «необхідність» для цілей ст. 8 Європейської конвенції 1950 р. означає, що втручання повинно відповідати «нагальній соціальній потребі» та, зокрема, залишатися пропорційним досягнутій законній меті. Вирішуючи, чи було втручання «необхідним», ЄСПЛ розглядає аргументи щодо цього, надані органам державної влади, однак обов'язок держави-відповідача – продемонструвати наявність нагальної соціальної потреби у такому втручанні – справа «Пехович проти Польщі» (Piechowicz v. Poland)<sup>192</sup>.

У справі «BIG BROTHER WATCH AND OTHERS v. The United Kingdom» ЄСПЛ розглянув режим масового перехоплення комунікацій, який регулювався розділом 8 (4) Закону 2000 року.

Унаслідок поширення загроз, з якими стикаються держави в результаті діяльності мереж міжнародних суб'єктів, які використовують інтернет для комунікації і часто уникають викриття завдяки сучасним технологіям, ЄСПЛ вважав, що вони мали широку свободу розсуду при вирішенні питання того, який вид спостереження є необхідним для захисту національної безпеки. Таким чином, рішення про введення режиму масового перехоплення саме по собі не порушувало статтю 8 Конвенції.

Проте ЄСПЛ вважав, що, зважаючи на зміну характеру сучасних комунікаційних технологій, його звичайний підхід до режимів цілеспрямованого спостереження варто адаптувати з урахуванням конкретних особливостей режиму масового перехоплення, в межах якого існував як власний ризик зловживань, так і законна потреба в секретності.

Зокрема, такий режим має бути поставлений у залежність від «наскрізних гарантій»: це означає, що на національному рівні на кожному етапі процесу повинна проводитись оцінка необхідності та пропорційності заходів, що

---

<sup>192</sup> Стандарти забезпечення прав людини у діяльності Служби безпеки України: навч. посіб. / Д. фон Бларер, Ю.Л. Белоусов, С.С. Кудінов та ін.; за заг. ред. д.ю.н., доц. С.С. Кудінова, к.соц.н. Ю.Л. Белоусова. Київ: Нац. акад. СБУ, 2019. С. 196

вживаються; масове перехоплення має бути предметом незалежного санкціонування від самого початку, коли визначаються об'єкт та обсяг операції; операція повинна підлягати контролю та незалежному ex post facto перегляду.

Тому ЄСПЛ визначив декілька ключових критеріїв, які потрібно чітко визначити в національному законодавстві, перш ніж стверджувати, що такий режим відповідає стандартам Конвенції. Застосовуючи ці нещодавно розроблені критерії до режиму масового перехоплення в Сполученому Королівстві, ЄСПЛ дійшов висновку, що режим у Великій Британії страждає трьома недоліками, а саме: відсутністю незалежного санкціонування масового перехоплення; невключення категорій пошукових термінів («селекторів») до заяви на видачу ордера / розпорядження; незабезпечення того, щоб пов'язані з окремою особою (тобто конкретні ідентифікатори, такі як адреса електронної пошти) критерії / умови пошуку підлягали попередньому внутрішньому дозволу / санкціонуванню.

Дійшовши такого висновку, ЄСПЛ визнав важливу функцію нагляду та надійний судовий засіб правового захисту, забезпечуваний (на той час) Уповноваженим з питань перехоплення повідомлень – посадовою особою, якій було доручено забезпечувати незалежний нагляд за діяльністю розвідувальних служб, та Трибуналом із питань слідчих повноважень – судовим органом, створеним для розгляду заяв громадян про незаконне втручання у їхнє спілкування.

Однак цих гарантій було недостатньо, щоб компенсувати недоліки режиму. Ці недоліки означали, що режим масового перехоплення не зміг утримати «втручання» у право на приватне життя громадян у межах того, що було «необхідно в демократичному суспільстві». Відповідно, мало місце порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) стосовно режиму масового перехоплення повідомлень<sup>193</sup>.

У підсумку відзначимо, що практика ЄСПЛ справляє суттєвий вплив на удосконалення системи гарантій дотримання прав людини в Україні, загалом, та

---

<sup>193</sup> Огляд рішень Європейського суду з прав людини (травень 2021 року). Рішення за період із 03.05.2021 по 31.05.2021 / Відпов. за вип.: О. Ю. Тарасенко, Д. П. Мордас, Р. Ш. Бабанли. Київ, 2021. С. 28-30

при проведенні КРЗ і ОРЗ, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування, зокрема. При цьому, у рішеннях ЄСПЛ неодноразово зазначалося щодо можливості тимчасового обмеження окремих прав людини, зокрема, втручання у її приватне спілкування під час проведення відповідних негласних заходів. Проте, правомірним таке обмеження прав при проведенні відповідних КРЗ і ОРЗ буде лише у випадку їх здійснення згідно із законом, відповідно до чітко визначеної мети та за умови необхідності в демократичному суспільстві.

Відповідно, правомірність тимчасового обмеження прав людини під час проведення негласних КРЗ і ОРЗ, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування, та їх дотримання за таких обставин зумовлені дотриманням сукупності низки умов, зокрема:

а) такі заходи мають здійснюватися «згідно із законом», а саме – мати національне правове підґрунтя у вигляді чинного законодавства, яке є доступним, передбачуваним та сумісним із принципом верховенства права;

б) проведення таких заходів має переслідувати одну із законних цілей, перелічених у п. 2 ст. 8 Європейської конвенції 1950 р., а саме – вони мають здійснюватися в інтересах національної та/або громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб тощо;

в) проведення таких заходів та пов'язане з цим тимчасове обмеження окремих прав людини має бути «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення відповідної мети.

### **Список використаних джерел та літератури:**

1. Андрієвська О.В. Конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 240 с.
2. Європейська конвенція з прав людини 1950 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text) (дата звернення: 27.01.2023).

3. Завгородній В.А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на юридичну діяльність в Україні: теоретичний, методологічний і прикладний аспекти: моногр. Дніпро: Дніпроп. держ. універ. внутр. справ, 2020. 536 с.

4. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15/print> (дата звернення: 25.03.2023).

5. Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» від 26 грудня 2002 року № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 25.01.2023).

6. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 25.01.2023).

7. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 06.02.2023).

8. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції». *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.

9. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 25.01.2023).

10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Схвалена Урядами держав – членів Ради Європи 04 листопада 1950 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text) (дата звернення: 25.03.2023).

11. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.01.2023).

12. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043) (дата звернення: 27.01.2023).

13. Огляд рішень Європейського суду з прав людини (травень 2021 року). Рішення за період із 03.05.2021 по 31.05.2021 / Відпов. за вип.: О. Ю. Тарасенко, Д. П. Мордас, Р. Ш. Бабанли. Київ, 2021. – 69 с.
14. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Класс та інші проти Німеччини»: 06 вересня 1978 р. URL: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980\\_093](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_093) (дата звернення: 25.03.2023).
15. Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 27.12.2023).
16. Рішення Конституційного Суду України від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009 URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 27.12.2023).
17. Рішення Конституційного Суду України від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 27.12.2023).
18. Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 27.12.2023).
19. Серьогін В.О. Право на недоторканність приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці: монографія. Харків, 2010. С. 541-542.
20. Стандарти забезпечення прав людини у діяльності Служби безпеки України: навч. посіб. / Д. фон Бларер, Ю.Л. Белоусов, С.С. Кудінов та ін.; за заг. ред. д.ю.н., доц. С.С. Кудінова, к.соц.н. Ю.Л. Белоусова. Київ: Нац. акад. СБУ, 2019. 368 с.
21. Стрекалов А. Є. Обмеження основних прав і свобод людини і громадянина як інститут конституційного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 20 с.
22. Тертишник В.М. Права і свободи людини: підруч. Київ: Алерта, 2022. 432 с.
23. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 06.02.2023).

24. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: наук.-метод. посіб. для суддів. Київ, 2015. 208 с.

25. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К., 1998. Т. 5: П-С. С. 53.